

Τη φρεσκοτυπωμένη συλλογή διηγημάτων του Σωτήρη Δημητρίου με τίτλο «Το κουμπί και το φόρεμα» – κυκλοφορεί αυτές τις μέρες από τις Εκδόσεις Πατάκη – διάβασε και παρουσιάζει ο Αριστοτέλης Σαΐνης. Τριάντα δύο συναρπαστικά διηγήματα που ανακεφαλαιώνουν τη θεματική και την ποιητική του Ηπειρώτη πεζογράφου.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Το κουμπί και το φόρεμα
Διηγήματα,
Εκδόσεις Πατάκης, 2012, σελ. 174

Του **Αριστοτέλη Σαΐνη**

ΠΟΙΟΣ ΔΕΝ ΘΥΜΑΤΑΙ το μισοακαταβίσιτο μοιρολόι-νανούρισμα της Αρβανίτισσας μάνας στο ομώνυμο διήγημα της πρώτης συλλογής του Σωτήρη Δημητρίου («Ντάλιθ' ιμ, Χριστάκη», 1987), καθώς και την «έκπληξη» (Δ. Αγγελάτος) που προκάλεσε το «σκληρό παιχνίδι» (Γ. Χειμωνάς) της «παραμεθόριας» (Δ. Μαρωνίτης) πεζογραφίας του, στα τέλη της δεκαετίας του 1990; Από τότε ο Δημητρίου αποδείχτηκε συνεπής υπηρέτης της μικρής φόρμας, έχοντας εκδώσει πέντε συλλογές διηγημάτων.

Γρήγορα, ωστόσο, αποσυμπέζοντας την έμπνευσή του, πέρασε από τις συχνά ακαριαίες «εικόνες» των πρώτων διηγημάτων στη νουβέλα ή το μυθιστόρημα, συνελικουρούμενος ενίοτε και από το φανταστικό (βλ. την ουτοπική πολιτεία στη «Σιωπή του Ξερόχορτου», 2011).

Το 2005, με «Τα οπωροφόρα της Αθήνας», ένα ιδιόρρυθμο –μεταξύ μυθολασσίας και δοκιμίου– «αφήγημα», ο Δημητρίου αποπειράθηκε να σηκώσει το βαρύ πέπλο της καθημερινότητας που σκεπάζει με αχλύ κάθε τι «όμορφο» και άνοιξε διόδους στο συγγραφικό του εργαστήρι, με όχημα έναν περιπλανώμενο μοναχικό αφηγητή. Ολο αυτά και κυρίως μάτια για να βλέπει. «Μάτια να έχεις και πόδια να βαδίζεις», σημείωνε ο «βαδίζομανής» Δημητρίου.

Με «Το κουμπί και το φόρεμα», μία ακόμη συλλογή 32 «ετερόκλητων» διηγημάτων, ο Δημητρίου συνεχίζει με ελικρίνεια να ανασκάπτει εξακολουθητικά την ανθρώπινη περιπέτεια, προσθέτοντας νέες ψηφίδες στη δική του εκδοχή μιας εν προόδω «Ανθρώπινης κωμωδίας». Μια παροιμία, «Βρήκα ένα κουμπί και για χάρη του έραψα ένα φόρεμα», εξηγεί, κατά το σημείωμα του συγγραφέα, την επένδυση της αρχικής ιδέας που αποτέλεσε το έναυσμα της συγγραφής. Αλλά ακόμα και ένας «αφηγητής προσωπικής εμπειρίας» «κόβει και ράβει», επεμβαίνει και αναπλάθει το υλικό του. Η δημιουργία είναι επιλογή, ενώ η ενδελεχής παρατήρηση της πραγματικότητας οδηγεί συχνά στην υπερβολή και στην γκροτέσκα παραμόρφωσή της.

Και σε αυτή τη συλλογή οι ήρωες του Δημητρίου παλεύουν μπλεγμένοι στα δίχτυα της μικροϊστορίας τους – με τη μεγάλη αδελφή της αδιόφορο στο βάθος του πεδίου. Κινούνται σε γνώριμες κακοτοπιές: μπαινοβγαίνουν από τη βασανισμένη δυτική μεθόριο, κατεβαίνουν στην υποτιθέμενη μητροπολιτική Αθήνα (από χρόνια σκουπίδο-τοπο κάθε μικρής ή μεγάλης προσδοκίας), και κυρίως διασχίζουν τους συνήθεις «οριακούς ψυχικούς τόπους» που στοιχειώνουν την πεζογραφία του. Στην πινακοθήκη των εκ πεποιθήσεως απόκληρων ή των «εκ φύσεως αλλοπαρμένων» που ο Δημητρίου φιλοτεχνεί για χρόνια τώρα, έρχονται να προστεθούν ο «αλαφρύς» γέροντας που εξακολουθεί να θρηνεί σχεδόν τελετουργικά τον χαμένο γιο του («Η σημαδούρα»), η εξηντάρα ξεπεσμένη πόρνη που φαντασώνεται την ύπαρξη μιας κόρης («Η βοήθεια της Παναγίας»), ένας διπλωμάτης καριέρας που κάποια στιγμή διαβαίνει τον Ρουβίκωνα («Ξαφνικά εν μέσω παρελάσεως αφήνει τη θέση του, ξεκουμπώνει το παντελόνι του και άρχισε να κατουράει...», «Ξένο οστούν»), και ο κατάλογος θα μπορούσε να συνεχιστεί.

Οι ήρωες του Δημητρίου ακροβατούν στα όρια ή αργοσαλεύουν ήδη στην αθέατη, σκοτεινή πλευρά. Φοβισμένοι, εγκλωβισμένοι σε μια απάνθρωπη πραγματικότητα, κρύβονται και αδυνατούν να επι-

κοινωνήσουν την επιθυμία τους, το μυστικό τους, την ταυτότητά τους. Αβάσταχτα μόνοι –έναντια στη φύση τους– όπως εκείνη η χειμερινή κολυμβήτρια που στιγμιαία απελευθερώνεται, για να οπισθοχωρήσει γρήγορα μπροστά στον «κίνδυνο» της ανθρώπινης επαφής: «Συγγνώμη κύριε που σας μίλησα. Δεν το ήθελα. Είναι τόσο ωραία η θάλασσα σήμερα. Συγγνώμη κύριε, συγγνώμη» («Η βαρβαρότητα του γένους»). Συχνά τα διηγήματα δομούνται γύρω από φαινομενικά ασήμαντες ανάλογες στιγμές που ανασύρουν από την αφάνεια παιδικά τραύματα και οικογενειακά μυστικά, εξηγούν αγχωτικές εμμονές και ψυχικές αναπηρίες, αποκαλύπτουν αλύτρωτους ή άνομους έρωτες που σφράγισαν και κατέστρεψαν ζωές: στο πιο τολμηρό θεματικά διήγημα της συλλογής, η αγχώσιμη φίλια δύο αντρών υποκρύπτει μια χρόνια κατασπασμένη ομοφυλοφιλική σεξουαλική έλξη («Το μένος των σωμάτων»).

Από τη συλλογή δεν απουσιάζουν και πάλι διηγήματα με ήρωες φοβισμένους Αλβανούς μεταναστες, ούτε και κάποια «χωριάτικα», ηπειρώτικα διηγήματα, παράξενα ιντερμέδια, που μαρτυρούν εκλεκτικές συγγενείες με τη λαϊκότερη αφήγηση και την ηθογραφία. Αφησα για το τέλος μια ομάδα σχεδόν αυτοβιογραφικών ή αυτοαναφορικών κειμένων: την ιστορία της αλαφροϊσκιώτης γυναίκας του Ζαπτείου που διηγείται ο περιπατητής Σωτήρης («Το κουμπί και το φόρεμα») ή το στιγμιαίο πέρασμα του ήρωα των «Οπωροφόρων της Αθήνας» («Ο καρπουζοκέφαλος σε νέες περιπέτειες») αλλά και ένα διήγημα «ποιητικής» τοποθετημένο εμφαιτικά στο τέλος. Στη «Θελεσουριά» θέμα αποτελούν οι μεταμορφώσεις του κοινού στη λαϊκή αφήγηση μοτίβου της επιστροφής του ξενιτεμένου, που στοιχείωσε τη μνήμη του αφηγητή από τα μαθητικά του χρόνια, μετά την ανάγνωση του ομώνυμου διηγήματος του Χ. Χρηστοβασιλή. Η αναφορά στους αφηγηματικούς τρόπους των λαϊκών αφηγητών σχολιάζει πλαγίως χαρακτηριστικά γνωρίσματα και της δικής του τεχνικής: ναΐφ ύφος, αδρό σκιτσάρισμα προσώπων και καταστάσεων, αποσιωπήσεις παρά φανερώματα, ανοιχτό τέλος...

Ακόμα και αν στην πάροδο του χρόνου έχει αμβλυνθεί η «έκπληξη» που προκαλούν τα αφηγήματά του, ακόμα και αν έχουν λειανθεί τα πιο αδρά χαρακτηριστικά τους, και αρχίζει πιθανόν να αγνοφαινεται μια μανιέρα, η ανάγνωση των βαθιά ανθρώπινων διηγημάτων του Δημητρίου αφήνει πάντα μια πικρή γεύση στο στόμα, έναν κόμπο στον λαιμό και την αίσθησή του ιλιγγύο χαμηλά στο στομάχι.

Ψηφίδες μιας εν προόδω «Ανθρώπινης κωμωδίας»

